

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretimine Yönelik Öğretmen ve Öğretmen Adayı Görüşlerinin Değerlendirilmesi

Zafer ÇAKMAK – Süleyman ASLAN*

Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler ABD, Elazığ, Türkiye

Öz

Bu çalışmanın amacı, İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi öğretimine yönelik belirlenen sorunlara ilişkin öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerini ortaya koymak ve değerlendirmektir. Çalışma, Diyarbakır ili Yenişehir ve Sur ilçelerinden rastgele seçilen on öğretmen ile Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 4. Sınıfta öğrenim gören on öğretmen adayını üzerinde yürütülmüştür. Nitel araştırma modelinde göre kurgulanan çalışmada, veriler, yarı yapılandırılmış “öğretmen ve öğretmen aday görüşme formu” ile toplanmıştır. Çalışmada veriler nitel araştırma yöntemlerine uygun şekilde çeşitli temalar altında toplanıp, nicel tekniklerden de yararlanarak analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir. Analizlerden elde edilen bulguların yorumlanmasında doğrudan alıntılara da yer verilmiştir. Çalışma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmenleri ile öğretmen adaylarının, öğretim programının içerik boyutunun aşırı yoğun olduğu ve bunun için öngörülen ders saatinin de yetersiz kaldığı ve derste kullanılan yöntemlerin ezbere dayalı olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Ayrıca öğretim sürecinde kullanılan ders araç-gereçleri, merkezi sınavlar ile öğrenci tutumlarının öğretime etkisi konularında, öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerinin ayrılmakta olduğu saptanmıştır. Bu ayrışma, öğretmenlerin sözü geçen konuları sorun olarak görmeleri; öğretmen adaylarının ise bunları sorun olarak görmemeleri şeklindedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler Öğretimi, Sosyal Bilgiler Programı, Öğretmen Görüşleri, Öğretmen Adayı Görüşleri.

Makale Bilgileri:

Gönderim / Recieved:
24.02.2016

Kabul / Accepted:
23.03.2016

Evaluation of Teachers' and Teacher Candidates' Views on Teaching Social Studies

Abstract

The aim of this study is to reveal and evaluate the views of teachers and teacher candidates on the problems related to Elementary Social Studies course. The study was conducted with randomly selected ten teachers working in Yenişehir and Sur districts of Diyarbakır and ten 4thgradeSocialStudiesteachercandidatesstudying in Ziya Gökalp Education Faculty in Dicle University. Data was collected through “semi-structured teachers and teacher candidates interview form” in this study that was constructed based on the qualitative research design. Data was

* Sorumlu Yazar:

Fırat Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi,
Elazığ, Türkiye

arkeolog_tarik@hotmail.com

classified under various themes in accordance with qualitative methods, and then it was analyzed. Direct quotations were given in the interpretation of the findings of the analysis. As a result of the study, it has been concluded that social studies teachers and teacher can did think that the content of the curriculum is over loaded and timing of lessons are inadequate for this reason and the methods used in the course are based on memorization. Furthermore, it has been founded that the views of teachers and teacher candidates in terms of materials used in the teaching process, central exams and effects of attitudes of students on education differentiates. This differentiation is that teachers see the relevant issue as a problem; on the other hand, teacher candidates don't perceive them as a problem.

Keywords: Teaching Social Studies, Social Studies Curriculum, Teacher Views, Teacher Candidate Views.

1. Giriş

Sosyal bilgiler, başta tarih, coğrafya, sosyoloji, antropoloji ve ekonomi gibi disiplinleri içeren muhtevası itibarıyla sosyal bilimler içerisinde mütalaa edilebilir. Sosyal bilimler, toplumla ilgili disiplinlerin belirli kurallarla bilimsel bir çerçevede incelenmesidir. Sosyal bilimler ifadesi 19. yüzyılda kullanılmaya başlanmış ve bu yüzyılda sosyal bilimler alanında önemli atılımlar gerçekleşmiştir. Sosyal bilimleri, beşeri ve sosyal konuları işleyen, dünyanın ve yaşamın toplumsal yönlerini inceleyen disiplinler grubu olarak tanımlamak mümkündür. Bir başka ifadeyle sosyal bilimler, insan tarafından üretilen, gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu süreç sonunda elde edilen bilgiler bütünü olarak ifade edilebilir (Safran, 2015).

Sosyal bilimler daha sonra çeşitli alt dallara ayrılarak, eğitime konu olmuştur. Bunlardan birisi de sosyal bilgilerdir. Daha önce farklı şekillerde yürütülen sosyal bilgiler eğitimi, 20. Yüzyılda geniş bir taban üzerinde daha sistematik şekilde düzenlenmeye başlanmıştır. Bu düzenleme, kısaca Sosyal Bilgiler Eğitimi (SBE) olarak ifade edilebilir. SBE'nin geçmişi 1920'li yıllara kadar uzanmaktadır. SBE, bütün özellikleriyle değişen ülke ve dünya koşullarında bilgiye dayalı karar alıp problem çözebilen etkin vatandaşlar yetiştirmek amacıyla, sosyal ve beşeri bilimlerden aldığı bilgi ve metotları birleştirerek kullanan bir öğretim programı olarak tanımlanabilir (Yapıcı, 2015). Sosyal bilgiler, bireyin toplumsallaşmasını ve iyi bir vatandaş olmasını sağlamak için coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, sosyoloji gibi sosyal bilimlerin sistematik ve planlı bir biçimde bütünleştirilmesidir (Zarrillo, 2004: akt. Gökçe, 2011). Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, SBE' nin disiplinler arası bir yaklaşımla oluşturulması ise nispeten yenidir.

SBE, formal şekilde yürütülen öğretim programı bağlamında ele alındığında ise Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) olarak ifade edilebilir. SBDÖP, toplu öğretim mantığı çerçevesinde çeşitli disiplinlerin birlikte öğretildiği geniş tabanlı bir derstir. Bu disiplinler tarih, vatandaşlık, coğrafya, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, ekonomi, iletişim şeklinde sıralanabilir (Öztürk, 2007). SBDÖP, sosyal bilimler içerisinde çeşitli sosyal ve insani bilimlerden oluşur. SBDÖP, insan davranışının önemli boyutlarını inceleyen ve analiz eden disiplinlerin oluşturduğu bir çerçevedir (Tanrıoğen, 2006). Duverger'e (1990) göre, SBDÖP, temelde insanı konu alan ve insanlar arasındaki ilişkileri yorumlayıp analiz eden bir derstir. Barth'a (1991) göre, SBDÖP, vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır. SBDÖP, öğrencilerin kişilik ve sosyal boyutları itibarıyla gelişmeleri ile onların toplum ve çevreye uyumunu sağlamada önemli bir role sahiptir.

Türkiye'de, SBDÖP adıyla ilk kez 1960'lı yıllarda benimsenen bu ders, 1968 – 1969 öğretim yılında ilkokullarda, 1975 – 1976 öğretim yılında da ortaokullarda okutulmaya başlanmıştır. Günümüzde ise SBDÖP, ilkokul ve ortaokullarda 4-7. Sınıflarda okutulmaya devam etmektedir. SBDÖP'nin, birleştirilmiş sınıflar ve müstakil sınıflarda okutulması 2000-2001 eğitim öğretim yılına rast gelmektedir. Bu tarihten itibaren uygulamada olan SBDÖP ile ilgili olarak 2004 yılında önemli bir değişiklik yapılmıştır. Bu

değişiklik, SBDÖP üzerinde yapılan en köklü değişikliktir. 2005 SBDÖP olarak anılan bu program, öğrenci merkezli, İlerlemeci felsefe ve yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenmiştir (Yılmaz, 2011).

SBDÖP'nın, Pragmatizmin eğitimdeki uzantısı olan İlerlemeci felsefe ve öğreneni merkeze alan yapılandırmacı yaklaşıma göre düzenlenmesi sonucunda, bu dersin çıktılarına yönelik günlük yaşama dair beklentiler de artmaya başlamıştır. Buna göre, SBDÖP'nın, bir taraftan öğrenenleri sosyalleştirirken, diğer taraftan onları yaşama tutunacak bilgi, tutum ve becerilerle donatması beklenmektedir. Bu itibarla, bireysel ve toplumsal gelişme bakımından son derece önemli SBDÖP, öğrenenleri günlük yaşam ile geleceğe hazırlamada kritik önem sahiptir. Ancak SBDÖP'nın sözü geçen beklentileri yerine getirebilmesi birçok koşula balıdır. Bu koşullar, SBDÖP ile öğretmen nitelikleri, öğretmenlerin kullandığı yöntem ve teknikler, okul ve sınıf ortamı, araç-gereç, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyi ve "eğitimin planlanması" (Bingölbali ve Özmanar, 2009) vb. şeklinde sıralanabilir. SBDÖP'nın uygulamadaki etkililiği ile doğrudan ilişkili olan bu koşullar, bir anlamda, SBDÖP öğretiminde karşılaşılan sorunlar olarak da ifade edilebilir. SBDÖP öğretimindeki sorunların çözümünde, bunların hepsi önemli olmakla birlikte, öğretmen özellikleri ve nitelikleri (Kuş ve Çelikkaya, 2010) ile yöntem-teknikler (Sever, Yalçinkaya ve Mazman, 2009) kritik öneme sahiptir. Dolayısıyla SBDÖP'nın uygulamadaki sorunlarının saptanıp, buna göre önlem alınması önemlidir.

Öğretim sürecinde SBDÖP'na ilişkin sorunların saptanmasında, bu dersi yürüten öğretmenler, kuşkusuz öncelikli olarak söz sahibidirler. Bundan başka, okul deneyimi ve öğretmenlik uygulaması gibi çeşitli dersler çerçevesinde okullara giderek, gözlem ve inceleme yapan ve eğitim fakültelerinde bunlara ilişkin birçok ders alan, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının da bu konudaki görüşleri önemlidir. Çünkü öğretmen adaylarının teorik olarak aldıkları alan ve eğitim dersleri ile öğretmenlik uygulaması ve okul deneyimi gibi uygulamalı dersler, bunlara öğretmenlik mesleği ile ilgili önemli gözlem fırsatları sunmaktadır (Shulman, 1986; Uşak, 2005; Ata, 2008). Dolayısıyla öğretmen adaylarının belirtilen çerçevede edindikleri deneyimleri, SBDÖP'nın öğretimindeki sorunları belirlemede yol gösterici olabilir. Bu bakımdan amacı, SBDÖP öğretimine yönelik belirlenen birtakım sorunlara ilişkin öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerini belirlemek olan bu çalışmanın alana katkı sağlaması beklenebilir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Amacı, İlköğretim SBDÖP'nın öğretimine dair belirlenen sorunlara yönelik öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerini ortaya koymak olan bu çalışma, nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

2.2. Çalışma Grubu

Araştırma, 2014-2015 eğitim-öğretim yılında Diyarbakır Merkez Sur ve Yenişehir ilçelerindeki ortaokullarda görev yapan 10 sosyal bilgiler öğretmeni ile Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler öğretmenliği 4. Sınıfta öğrenim gören 10 öğretmen adayı öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcı öğretmen ve öğretmen adayları amaçlı örnekleme yöntemlerinden, maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılarak seçilmiştir. Burada amaç, görel olarak küçük bir örneklem oluşturmak ve bu örnekleme çalışan probleme taraf olabilecek bireylerin çeşitliliğini maksimum derecede yansıtmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada görüşme yapılan öğretmenler ile öğretmen adayları, çalışmanın amacı konusunda önceden bilgilendirilmiş ve araştırmaya katılım için gönüllü olup olmadıkları sorulmuştur. Bu şekilde araştırmanın çalışma grubu gönüllülük esasına göre oluşturulmuştur. Çalışma

grubunu oluşturan öğretmen ve öğretmen adaylarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 1 ve Tablo 2’de görülmektedir.

Tablo 1. *Katılımcı Öğretmenlerin Demografik Özellikleri*

	Ö ₁	Ö ₂	Ö ₃	Ö ₄	Ö ₅	Ö ₆	Ö ₇	Ö ₈	Ö ₉	Ö ₁₀
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın
Yaş	32	35	30	26	42	30	30	27	28	27
Kıdem	7	9	6	2	13	6	6	3	4	4

Tablo 1 de katılımcı öğretmenlerin yaş ve öğretmenlik kıdem yılları belirtilmiş ve en az 3 yıl öğretmenlik deneyimi olan öğretmenlerle çalışma yapılmıştır.

Tablo 2. *Katılımcı Öğretmen Adaylarının Demografik Özellikleri*

	ÖA ₁	ÖA ₂	ÖA ₃	ÖA ₄	ÖA ₅	ÖA ₆	ÖA ₇	ÖA ₈	ÖA ₉	ÖA ₁₀
Cinsiyet	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın
Yaş	22	22	30	23	23	22	22	23	24	25
Sınıf	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4

Tablo 2 de Sosyal bilgiler öğretmenliği bölümü 4. Sınıf öğrencilerinden oluşan öğretmen adaylarının okul deneyimi dersi ile mesleğe ilk adımda ilk izlenimlerinin belirlenmesi amacıyla örneklem grubu oluşturulmuştur.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, yarı yapılandırılmış “öğretmen ve öğretmen adayı görüşme formu” kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, sahip olduğu belli düzeydeki standartlığı ve esnekliği nedeniyle, yazmaya ve doldurmaya dayalı testler ve anketlerdeki sınırlılığı ortadan kaldırması ve belirli bir konuda derinlemesine bilgi edinmeye yardımcı olması (Yıldırım ve Şimşek, 2005) nedeniyle araştırmacılar tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler ne tam yapılandırılmış görüşmeler kadar katı, ne de yapılandırılmamış görüşmeler kadar esnek, iki uç arasında yer almaktadır. Araştırmacılara bu esnekliği sağladığı için yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formunun geliştirilmesinde, öncelikle literatür taranarak SBE’nde karşılaşılan sorunlara ilişkin çeşitli sorular hazırlanmıştır. Sonra bu sorular, Diyarbakır ilindeki ortaokullarda görev yapan beş sosyal bilgiler öğretmeni (ikisi ilkököl ve üçü de ortaokul öğretmeni) ile Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapan iki sosyal bilgiler öğretim uzmanına sunulmuştur. Araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme formu kapsam, açıklık ve anlaşılabilirlik bakımından Fırat Üniversitesinde görev yapan üçü sosyal bilgiler öğretimi, iki eğitim bilimleri ve iki de Türkçe öğretimi alan uzmanının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların önerileri doğrultusunda görüşme formunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Böylece üçü demografik ve altısı da SBE’nde karşılaşılan sorunlara ilişkin toplam dokuz sorudan oluşan görüşme formuna son şekli verilmiştir. Bu şekilde geliştirilen görüşme formu bizzat araştırmacı tarafından yüz-yüze olacak şekilde uygulanmıştır. Araştırmada öğretmen ve öğretmen adaylarının samimi görüşlerini belirlemek amacıyla gönüllülük esasına göre yapılan görüşmelerde, katılımcı öğretmen ve öğretmen adaylarına araştırmanın amacı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Görüşmelerde ayrıca ses kaydı yapılmamıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenler ile öğretmen adayı öğrencilerden görüşme formu aracılığıyla elde edilen nitel veriler, içerik analizi ile çözümlenmiş, bu çözümlenmeleri desteklemek üzere yüzde alma ve frekans teknikleri gibi betimsel analizlerden de yararlanılmıştır. Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerinin çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçların neden- sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Araştırmada, görüşmelerde elde edilen veriler okunarak, bunlar üzerinde öğretmen ve öğretmen adayları için ayrı ayrı kodlamalar yapılmıştır. Kodlama yapılırken “görüş-birliği” ve “ görüş ayrılığı” biçiminde işaretlemeler yapılmıştır. Sonra bu kodlar bir araya getirilerek öğretmen ve öğretmen adaylarının görüşlerine dayalı olarak ayrı kategoriler (temalar) oluşturularak betimsel ve içerik analizi yapılmıştır. Bu kategoriler, daha kolay okunması ve anlaşılması için yüzde ve frekans içeren sunumlar şeklinde düzenlenmiştir. Sonra bu kategoriler, araştırmanın amacı ve araştırma soruları doğrultusunda, literatürden de yararlanarak karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, yorumlanmıştır. Yorumları güçlendirmek amacıyla araştırmaya katılanların görüşlerine de doğrudan alıntılar şeklinde yer verilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Burada, araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ve öğretmen adaylarının Sosyal Bilgiler Öğretimi (SBÖ)’ne yönelik yarı yapılandırılmış form sorularına verdikleri cevaplar ve bunlara ilişkin yorumlara yer verilmiştir.

3.1. SBDÖP İçeriğinin Yoğun Olması İle İlgili Sorunlar

Araştırmada yer alan “SBDÖP içeriğinin gereğinden fazla yoğun olması, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” sorusuna, katılımcı sosyal bilgiler öğretmenleri (%100) ile öğretmen adaylarının tamamı(%100) “evet” diye cevaplamıştır. Buna göre katılımcıların, SBDÖP içeriğinin gereğinden fazla yoğun olmasını, bu dersin öğretimi için sorun olarak gördükleri söylenebilir. Bu bulgu, Arslantaş’ın (2006) İlköğretim SBDÖP’nin uygulanmasında karşılaşılan sorunları incelediği nicel çalışmasında ulaştığı “öğretmenler müfredatın çok kapsamlı olduğunu düşünmektedirler” şeklindeki bulgusu ile paraleldir. Konuyla ilgili olarak katılımcı öğretmenlerden Ö₁, görüşünü, “Müfredat çok yoğun, ayrıca ders saatinin 2 saat olmasından dolayı yılsonuna kadar kitabı bitiremiyorum” diye dile getirirken; Ö₂ise, ”Müfredatın çok az saate sığdırıldığını düşünüyorum” biçiminde ifade etmiştir. AÖ₄, bu konudaki görüşünü “Müfredat yoğun ama bence konular çok derinlemesine işleniyor. Ders saatinin arttırılması yerine ders yoğunluğu azaltılabilir” şeklinde dile getirmiştir. Sorunun çözümüne yönelik ise Ö₃,“Ders kitapları kronolojiden ve gereksiz bilgidan arındırılmalı olaylar neden-sonuç ilişkisi içinde ve kısa, öz ele alınmalıdır” önerisinde bulunmaktadır. Aynı konuda AÖ₉ da görüşünü, “Ders saatleri hem arttırılmalı hem de konular daha öz verilmelidir. Müfredatı incelediğimde konuların çoğunu gereksiz buluyorum” şeklinde ifade etmektedir.

Bu bulgulara dayalı olarak, SBDÖP içeriğinin daha sade hale getirilmesi gerekir, denilebilir. Nitekim bu gereklilik, konuların detaylarından çok ana temaları öne çıkaran ve bilgi kazandırmaktan ziyade zihinsel becerileri geliştirmeye odaklı (Karadüz, 2010) yapılandırıcı program anlayışına daha yakındır.

3.2. SBÖ’de Öğretim Yöntem-Teknikleri İle İlgili Sorunlar

Araştırmanın ikinci sorusu olan “Çoğunlukla ezbere dayalı öğretim uygulamaları, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir” sorusuna, katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerinin tamamı (%100) “evet” diye cevaplarırken; bu oran, öğretmen adaylarında %50’de kalmıştır. Uygulama sürecindeki öğretmenlerin SBÖ’de ezbere dayalı öğretim yöntem-tekniplerinin kullanılmasını sorun olarak görmeleri önemlidir. SBÖ’de öğretmenlerin ezbere dayalı yöntem-teknipleri tercih etmeleri, bu konudaki alışkanlıklardan veya öğrenen merkezli çağdaş yöntem-teknipleri tam olarak bilmemelerine bağlı olabilir. Nitekim Kaya ve

Güven (2012) ile Akşit (2011), sosyal bilgiler öğretmenleri üzerinde yürüttüğü araştırmalarında, öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşıma uygun yöntemleri kullanmalarının sınırlı kaldığı ve öğrenciye rehberlik eden role tam adapte olamadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Öğretmen adaylarının SBÖ’de ezbere dayalı öğretim yöntem-tekniğlerinin kullanılmasını, öğretmenler kadar sorun olarak görmemeleri ise, uygulamayı tam olarak bilmemelerine bağlı olabilir.

Araştırmada öğretim süreci ile ilgili olarak “Uygulamada gezi ve gözlemlerin çok az veya hiç yapılmaması, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” şeklinde bir soru sorulmuştur. Katılımcı öğretmenler bu soruya %30 oranında “evet” derken; öğretmen adaylarında bu oran %20’de kalmıştır. Bu bulgu, öğretimde gezi ve gözlemin yararlarını, araştırmaya katılan öğretmen ve öğretmen adaylarının tam olarak bilmedikleri biçiminde yorumlanabilir. Nitekim Ö₆’nın “Öğretmenler belirli sürelerle yeni eğitim ve yaklaşımlara uygun seminerlere ve hizmet içi kurslara alınmalıdır” biçiminde dile getirdiği görüşü, bu yorumu destekler niteliktedir. Bunun olası bir nedeni, araştırmanın yürütüldüğü okullarda, öğretim sürecinde gezi ve gözleme yer verilmemesi olabilir. Ancak bu önemli bir eksikliktir. Çünkü gezi-gözlem, sosyal bilgiler ders içeriğinde önemli bir yekün oluşturan coğrafya öğretiminde, diğer yöntemleri pekiştiren önemli ve vazgeçilmez metotlardan bir tanesidir (Garipağaoğlu, 2001). Bu konuda, AÖ₁₀, “Ders saatleri arttırılabilir ama bundan ziyade öğrencilere sosyal bilgiler dersini sevdirmeye yönelik gezi ve gözlemler yapabilecekleri ortamlar oluşturmalıdır” ile AÖ₃’ün, “Sosyal bilgiler yaparak yaşayarak öğretilmeli” şeklindeki önerileri dikkate değerdir.

3.3. SBDÖP Konuları İçin Öngörülen Ders Saatlerinin Yetersizliği İle İlgili Sorunlar

Araştırmada “SBDÖP konuları için öngörülen ders saatlerinin yetersiz olması, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” sorusuna, katılımcı öğretmenlerin, %90’ı ve öğretmen adaylarının tamamı (%100) “evet” şeklinde cevap vermişlerdir. Buna göre katılımcıların büyük oranda, SBDÖP konuları için önerilen ders saatlerinin yetersiz olmasını, SBÖ’ni olumsuz etkilediği görüşünde oldukları söylenebilir. Bu bulgu, Memişoğlu ve Köylü (2015), Abay (2007) ve Ağır’ın (2003), araştırmalarında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin en önemli sorun olarak sosyal bilgiler ders saatinin yetersiz olmasını vurguladıkları şeklinde bulguları tarafından da desteklenmektedir. Bu konuda AÖ₉, “Ders saatleri hem arttırılmalı hem de konular daha öz verilmelidir” önerisini sunmaktadır. Dolayısıyla SBDÖP içeriğinde yer alan konular için öngörülen sürenin gözden geçirilmesinde yarar vardır. Ayrıca öğretmenlerin etkili zaman yönetimi konularında hizmet-içi eğitime alınmaları da, ders konuların yetiştirilememesi sorununda yarar sağlayabilir.

3.4. Ders Araç-Gereçleri, Yazılı ve Görsel Doküman Yetersizliği İle İlgili Sorunlar

Sosyal bilgiler derslerinde birçok soyut konunun daha kolay anlaşılmasının sağlanmasında öğretim araç-gereçleri büyük rol oynar (Sözer, 1998). Araştırmada buna yönelik olarak, öğretmen ve öğretmen adaylarına “Ders araç-gereçleri ile yazılı ve görsel dokümanların yetersiz olması, SBÖ’ni olumsuz etkilemektedir midir?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Katılımcı öğretmenlerin tamamı (%100) bu soruyu “evet” şeklinde cevaplarken; öğretmen adaylarında bu oran sadece %20’de kalmıştır. Araştırmanın bu bulgusu, Memişoğlu ve Köylü, (2015) ile Akgül’ün (2006) araştırma sonuçları ile paraleldir. Bu bulgu, öğretmenlerin SBÖ’de öğretim materyallerinin önemini, öğretmen adaylarından daha çok farkında oldukları biçiminde yorumlanabilir. Öğretmen adaylarının, öğretim sürecinde öğretim materyallerinin önemini yeterince farkında olmaması, deneyim eksikliği ile fakültede bununla ilgili aldıkları derslerin yetersizliği veya etkisizliğine bağlanabilir. Sorun, ders materyallerinin eksikliği kadar, bunların kullanılması ile ilgili problemlerden de kaynaklanabilir. Nitekim Ulusoy ve Gülüm (2009), yaptıkları araştırmada, materyal kullanımı konusunda sosyal bilgiler öğretmenlerin istekli olduğu, ancak, zaman ve maddi olanağın olmaması gibi gerekçelerle materyal kullanma konusunda tam olarak istenilen düzeyde olmadıklarını belirlemişlerdir. Konuyla ilgili olarak, AÖ₅’in “Her derste çalışma kitabındaki etkinlikler

muhakkak yaptırılmalı çünkü pekiştirici olan bu etkinliklerle anlattığınız konunun sağlamasını yapmışsınızdır demektir” şeklindeki görüşü ile bir anlamda, var olan öğretim materyalinin doğru ve etkili şekilde kullanılması gereğine dikkat çekmektedir. Yapılması gereken, eğitim fakülteleri programlarına öğretim sürecinde öğretim materyallerinin kullanılması ve önemine dair ders eklenmesi ve Öğretim Teknolojileri ve Materyal Tasarımı gibi ilgili mevcut derslerin daha etkili bir şekilde okutulmasını sağlamasıdır. Aksi takdirde, öğretmen adaylarının, atandıklarında mevcut SBDÖP’ni doğasına uygun öğretmeleri mümkün olamaz. Çünkü yeni programlarda eskiye oranla öğrenme-öğretme sürecinde daha fazla somut araç-gereç kullanımı özendirilmektedir (YÖPİDR, 2005).

3.5. Merkezi Sınavlar ile İlgili Sorunlar

Türk Eğitim Sistemi (TES)’nin uzun zamandır uygulamakta olduğu SBS gibi merkezi yerleştirme sınavlarının, kullandıkları çoktan seçmeli soru tipi dolayısıyla, öğretim sürecini olumsuz etkidiği şeklinde kanaatler mevcuttur. Aslında öğretim sürecinin “sonucu” olması gereken bu tür sınavlar, zamanla öğretim sürecinin adeta “sebebi” haline gelmiştir. Bir anlamda merkezi sınavların, TES’ni ve özellikle de öğretim sürecini yönlendiren yegâne faktör olduğu söylenebilir. Oysaki 2004 yılından sonra eğitim programlarının dayanağı olarak kabul edilen ilerlemeci yaklaşımda, okul, merkezi sınavlara değil, gerçek yaşama odaklıdır. Bu soruna ilişkin olarak araştırmada, “Merkezi yerleştirme sınavlarında sosyal bilgiler puan katsayısının düşük olması SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” şeklinde bir soruya yer verilmiştir. Bu soruya, katılımcı öğretmenlerin %70’i; öğretmen adaylarının ise sadece %20’si “evet” diye cevap vermiştir. Araştırmada öğretmenlere ilişkin elde edilen bulgu, Akşit’in (2011), “TEOG’u dikkate almak ders öğretmenini kısmen sınırlandırmaktadır” şeklindeki araştırma sonucu ile paraleldir. Ayrıca bu bulguya dayanarak, merkezi sınavların öğretim sürecindeki olumsuz etkileri konusunda öğretmenlerin farkındalık düzeyinin, öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Fidan (2013) ile Kuş ve Çelikkaya’nın (2010), araştırma bulguları, öğretmenlerin bu konudaki farkındalığını destekler niteliktedir. Konuyla ilgili araştırmalar (Çalışkan, 2011; Erköse, 2007), daha çok soruların niteliği ve merkezi sınavlar ile öğretim sürecinin uyumsuzluğuna odaklıdır. Merkezi sınavlarla ilişkili olarak, Ö₆’nın “Fen ve matematik derslerini Teog’da başarı ölçütü olarak görüldüğü sürece problemin çözüleceğini düşünmüyorum. Veliler tüm ilgisini fen ve matematik üzerine kuruyorlar” biçimindeki görüşü dikkat çekicidir. Buna paralel olarak, Ö₉’da, “Fen bilgisi ve matematik dersleri sıkıcıdır ama TEOG’ da ağırlıklı puanlara sahip olduğu için öğrencilerin bunlara ilgisi tamdır” ifadesiyle, merkezi sınavların öğretim sürecindeki etkisine temas etmektedir. Bu noktada yapılması gereken, SBÖ içeriği ile merkezi sınav soru içeriklerini uyumlu hale getirmenin ötesinde, öğretim sürecini bu sınavların sultasından kurtararak, gerçek yaşama odaklamak olmalıdır.

3.6. SBDÖP İçeriğinde Yer Alan Tarih Konuları ile İlgili Sorunlar

İlköğretim SBDÖP içerik olarak birçok disiplini kapsıyor olsa da, tarih ve coğrafya disiplinlerin ağırlıkta olduğu bilinmektedir. Dahası, sosyal bilgiler dersi içinde tarih ve coğrafya konuları öğrenilmesi zorunlu alanlardır (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Buna binaen, araştırmada tarih konuları ile ilgili iki soruya yer verilmiştir. Bunlardan birincisi olan “SBDÖP’da tarih konularının Türk ve Osmanlı ağırlıklı olması SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir” şeklindeki soruya, katılımcı öğretmenlerin %30; öğretmen adaylarının ise %10’u “evet” diye cevap vermiştir. Bu bulgu, hem katılımcı öğretmenlerin ve hem de öğretmen adaylarının, SBDÖP’da tarih konularının Türk ve Osmanlı ağırlıklı olmasını, SBÖ bağlamında sorun olarak görmedikleri biçiminde yorumlanabilir. Aksine, bazı araştırmalarda (Kuş ve Çelikkaya, 2010), öğretmenlerin, “milli tarih ve milli kültüre yeterince yer verilmediğini” düşündükleri belirtilmektedir. Ayrıca araştırmalarda, SBDÖP’da tarih konuları ile ilgili olarak, öğretmenlerin, daha çok “tarih konularını yetersiz ve yüzeysel” gördüğü (Yılmaz ve Kaya, 2011; Kuş ve Çelikkaya, 2010) dile getirilmektedir. SBDÖP tarih konuları ile ilgili olarak Ö₃, “müfredattaki tarih konuları kronolojiden ve gereksiz bilgilerden

arındırılmalıdır” derken; AÖ₄ de, “ortaokul müfredatındaki tarih konularının çoğunu gereksiz görüyorum” diyerek, sorunun başka bir boyutuna değinmektedir.

Araştırmanın tarih konuları ile ilişkili ikinci sorusu olan “SBDÖP tarih konularının objektif olmaması, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” sorusuna, katılımcı öğretmenlerin %70’i “evet” diye cevaplar; öğretmen adaylarında bu oran %10’da kalmıştır. Bu bulgu, SBDÖP’da tarih konularının Türk ve Osmanlı ağırlıklı olmasını sorun olarak görmeyen öğretmenlerin, sözü geçen konulardaki objektifliği sorun olarak gördükleri biçiminde yorumlanabilir. Öğretmen adayı katılımcıların, sözü geçen soruya büyük oranda katılmamaları ise, SBDÖP tarih konuları ile ilgili olarak objektiflik sorunu görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Nitekim yeni SBDÖP’nın, “tarih öğretimi adına, sınıflarda kaynak kullanımı ve kanıta dayalı etkinlikleri” kapsamakta (Kaya ve Güven, 2012) olması, bu tür kuşkulara cevap olarak düşünülebilir.

3.7. SBDÖP İçeriğinde Yer Alan Vatandaşlık Konuları ile İlgili Sorunlar

SBDÖP amaçlarından biri, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Bu bağlamda SBDÖP’na rehberlik eden yaklaşımlardan birisi de, “Vatandaşlık Aktarımı Olan Sosyal Bilgiler” anlayışıdır (Memişoğlu, 2014). Dolayısıyla SBDÖP, bu amaca ulaşmak için kültürel mirası aktararak öğrencilerin iyi birer vatandaş olmalarını sağlamaya çalışır (Duman, 2013). Araştırmada buna ilişkin olarak, “SBDÖP’da vatandaşlık bilinci aşılama-amacının fazlaca öne çıkarılmış olduğunu düşünüyor musunuz?” şeklinde bir soruya yer verilmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %40’ı bu soruya “evet” derken; bu oran öğretmen adaylarında %10’dur. Bu bulgu, (öğretmen adaylarında daha fazla olmak üzere), katılımcıların SBDÖP’da “vatandaşlık bilinci aşılama” amacını öne çıkartan bir sorun görmedikleri biçiminde yorumlanabilir. Ancak bu, öğretim sürecinde SBDÖP’da yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili sorun olmadığı anlamına gelmez. Nitekim Başaran’ın (2007) araştırmasında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık ve insan hakları ile ilgili hedefler, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme boyutlarında sorunlar yaşadıklarını belirlemiştir. Bu sorunların giderilmesi, SBDÖP’nın uygulamadaki etkililiği bakımından çok önemlidir. Çünkü uzun yıllardan beri alanın uzmanları, sosyal bilgiler öğretiminin temel amacının vatandaşlık eğitimi olduğunda uzlaşmaktadırlar (Deveci ve Selanik Ay, 2012).

3.8 SBDÖP İçeriğinde Yer Alan Coğrafya Konuları ile İlgili Sorunlar

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde çevreye, topluma ve insanlığa karşı görev ve sorumluluklarını öğrenmesinde coğrafya konularının rolü çok önemlidir (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Coğrafya konuları, öğrencilerin yakın çevre ile ülkemiz coğrafi bölgelerinin doğal ve beşerî çevre sistemlerini tanımasını ve çevreyi koruma bilincine varmasını sağlar (Sever ve Koçoğlu, 2013). Dolayısıyla SBDÖP içerisindeki coğrafya konuları, bu dersin amaçlarına ulaşması bakımından kritik öneme sahiptir. Ancak uygulamada öğrencilerin çoğunun coğrafya konularını zor, aynı zamanda sıkıcı bir olarak görmeleri, derslerde verimin düşmesine sebep olmaktadır (Bedir ve Akkurt, 2012). Büyük oranda sosyal bilgiler dersi öğretiminde kullanılan geleneksel yöntem-tekniplerden kaynaklandığı düşünülen bu durum, etkili bir sosyal bilgiler öğretimi için önemli bir sorundur. Çünkü öğretmenlerin, coğrafya konularını işlerken kullandıkları yöntem ve tekniklerin, bu dersin etkililiği bakımından çok önemli olduğu bilinmektedir (Kayalı, 2004).

Buna ilişkin araştırmada, “SBDÖP’da coğrafya konularının işleniş tarzı, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” şeklinde bir soruya yer verilmiştir. Bu soruya katılımcı öğretmenlerin %20’si “evet” derken; öğretmen adaylarında bu oran %10’da kalmıştır. Bu bulgu, araştırmaya katılan öğretmenler ile öğretmen adaylarının, SBDÖP coğrafya konularının işleniş tarzını, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte olan bir etken olarak görmedikleri şeklinde yorumlanabilir. Ancak konuyla ilgili araştırmalar (Sidekli, Er, Yavaşer ve Aydın, 2014), bu bulguyu destekler nitelikte değildir. SBDÖP coğrafya konuları ile ilgili olarak AÖ₇ görüşünü şu

şekilde ifade etmiştir: “Birinci elden kaynaklara sosyal bilgiler öğretiminde yer verilmeli. Genel tarih ve coğrafya konuları yanında yerel tarih ve coğrafi bilgi ya da müfredat ayrılmalıdır”.

3.9. SBDÖP’na Yönelik Öğrenci Algı ve Tutumları ile İlgili Sorunlar

Gerek birey ve gerekse toplumsal gelişme bakımından SBDÖP’nın katkıları yadsınamaz. Bu katkıları sağlamak için SBÖ’nin etkili ve verimli olması önemlidir. Etkili ve verimli bir SBÖ ise, birçok değişkene bağlıdır. Öğrencilerin bu derse karşı geliştirdikleri tutum ve algıları, bu değişkenlerden birisidir. Literatürde öğrencilerin, öğretmen ve derse karşı tutumları ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Yılmaz ve Demir, 2014; Şeker, 2011; Demir, 2010). Yine derslere yönelik duyuşsal davranışların, bilişsel davranışlar kadar önemli olduğu bilinmektedir (Özkal, Güngör, Çetingöz, 2004). Buna ilişkin olarak, araştırmada yer alan “SBD’nin öğrenciler tarafından sıkıcı olarak algılanması, SBÖ’ni olumsuz etkilemekte midir?” biçimindeki soruya, katılımcı öğretmenlerin %50’si “evet” diye cevaplamışlardır. Katılımcı öğretmen adaylarının ise,%30’u bu soruya “evet” demiştir. Bu bulgu, öğretmenlerin, öğrencilerin derse yönelik olumsuz tutum ve algılarının SBÖ’ni olumsuz etkilediği görüşünde oldukları şeklinde yorumlanabilir. Bu yorum, Yılmaz ve Demir’in (2014), “öğrencilerin derse karşı tutumları ile akademik başarıları arasında anlamlı bir ilişki vardır “ şeklindeki araştırma sonuçları tarafından desteklenmektedir. Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sıkıcı bulmalarında, öğretmenlerin sınıfta kullandığı geleneksel yöntemler (Özkal, Güngör ve Çetingöz, 2004, s. 603) ile gerekli öğretim materyallerini kullanmamaları (Ulusoy ve Gülüm, 2009) olduğu belirtilmektedir. Bu konuda Ö7’nin“Müfredat ve kitaplar hazırlanırken öğrencinin hazırbulunuşluğu da dikkate alınarak, psikolog, sosyolog ve edebiyatçıların da görüşlerine başvurulmalıdır” biçiminde dile getirdiği görüşü, yol gösterici olabilir.

Öğretmen adaylarının ise, sosyal bilgiler dersi öğretimine ilişkin öğrencilerin olumsuz tutum ve algılarını, öğretmenler kadar sorun olarak görmedikleri söylenebilir. Bunun olası bir nedeni, öğretmen adaylarının akademik başarı ile öğrenci tutumları arasındaki ilişkiye tam olarak vakıf olmamaları olabilir. Bu konuda öğretmen adaylarından AÖ5’in öneri niteliğindeki “Öğrenci merkeze alınmalı bunun için öğrencinin ilgi ve ihtiyaçlarına göre program, yöntem ve teknikler kullanılmalıdır” şeklindeki görüşü önemlidir.

4. Sonuç ve Öneriler

SBDÖP, bir taraftan, öğrencilerin akademik başarısı ile çevre ve topluma uyumunun sağlanması, diğer taraftan demokratik bir toplumun oluşturulması bakımından çok önemlidir. SBDÖP’nın, sözü geçen bireysel ve toplumsal amaçlara ulaşılabilmesi, uygulamadaki etkililiğine bağlıdır. SBDÖP’nın uygulamadaki etkililiğinde ise, öğretmenler, esas unsurdur (Mitchener ve Anderson, 1989: akt. Kuş ve Çelikkaya, 2010). Dolayısıyla, SBÖ’ne yönelik öğretmenler ile geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının görüşlerinin belirlenmesi önemlidir. Araştırmada SBÖ’ne ilişkin belirlenen on soruna yönelik öğretmen ve öğretmen adayının görüşlerine dair sonuçlar aşağıda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri ile öğretmen adaylarının tamamı, SBDÖP içeriğinin gereğinden fazla yoğun olmasını, SBÖ’ni olumsuz etkilediğine dair görüş belirtmişlerdir. Araştırmada, SBDÖP içeriğinin gereğinden fazla yoğun olması, önceki program anlayışı olan Esasiciliğin bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. Oysaki yeni program felsefesi ve anlayışı olan İlerlemecilik ile yapılandırıcılığa göre, program içeriği amaç değil, yaşama tutunma aracıdır. Dolayısıyla MEB, SBDÖP’nda, içerikten (konulardan) ziyade, etkinliklere ağırlık verecek düzenlemelere gitmelidir.

Katılımcı öğretmenlerin tamamı, öğretmen adaylarının ise yarısı, SBDÖP’nın uygulama sürecinde ezbere dayalı öğretim uygulamalarını, SBÖ’ni olumsuz etkileyen bir değişken olarak görmüşlerdir. Nitekim

literatür bilgileri ile araştırmalarda da belirtildiği üzere, SBDÖP'nin uygulamadaki etkililiği için, bu programın doğasına uygun yöntem-tekniklerin kullanılması çok önemlidir.

SBDÖP içeriğini gereğinden fazla yoğun bulan katılımcılardan öğretmenlerin büyük çoğunluğu ile öğretmen adaylarının tamamı, bu ders için programda öngörülen ders saatleri süresini yetersiz bulmuşlardır. Bu konuda MEB'in, SBDÖP içeriği ile bu içeriğin kazanımlara dönüşmesi için öngörülen süreyi gözden geçirmesinde yarar vardır.

Araştırmada, katılımcı öğretmenlerin tamamı ile öğretmen adaylarının %20'si, ders araç-gereçleri ile yazılı ve görsel dokümanların yetersiz olmasını, SBÖ'ni olumsuz etkileyen bir eksilik olarak gördükleri belirlenmiştir. Katılımcı sosyal bilgiler öğretmenlerinin, özellikle soyut konuların anlaşılmasını kolaylaştırmak ve derste çoklu mesaj ve uyarıcı üretebilmek için öğretim materyallerinin önemini farkında olmaları, SBDÖP'nin uygulamadaki etkililiği bakımından önemlidir. Ancak geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının, bunun tam olarak farkında olmamaları düşündürücüdür. Bu konuda öğretmen yetiştiren eğitim fakültelerine önemli sorumluluk düşmektedir. Eğitim fakülteleri, öğretmen adaylarına, öğretimde materyal kullanımının önemini kazandıracak düzenlemeleri yapmalıdır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin büyük kısmı, TEOG gibi merkezi sınavların, uygulamada SBÖ'ni olumsuz etkilediği görüşünde olmalarına rağmen, öğretmen adaylarının sadece %20'si bu paralele düşülmektedir. Araştırmada, bu ayrışmanın nedeninin, öğretmen adaylarının uygulama deneyimindeki eksikliği olabileceği değerlendirilmiştir. Katılımcı öğretmenler, TEOG'da fen ve matematik derslerine ağırlık verilmesinin, uygulamada sosyal bilgiler dersine yönelik öğrenci motivasyonunu olumsuz etkilediğini dile getirmişlerdir. Dolayısıyla MEB'in TEOG gibi merkezi yerleştirme sınav içerikleri ile öğretim programları arasında dengeli bir uyum sağlamasında yarar vardır. Zira öğretim sürecinde, öğrencilerin bütün boyutları itibarıyla geliştirilmesinde, sosyal bilgilerin katkısı, fen ve matematik derslerinden az değildir.

Araştırmada, sosyal bilgiler öğretmenleri ile öğretmen adaylarının, SBDÖP'da tarih konularının Türk ve Osmanlı ağırlıklı olduğu gibi bir sorun olmadığı görüşünde oldukları belirlenmiştir. Ancak SBDÖP içeriğinde yer alan tarih konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük kısmı, bu konuların objektif olmamasını, SBÖ'ni olumsuz etkilediğine dair görüş beyan etmişlerdir. Fakat öğretmen adayları, büyük oranda öğretmenlerin bu görüşüne katılmamışlardır. SBDÖP'da tarih konuları ile ilgili olarak, katılımcılar, tarih konularının kronolojik gereksiz bilgilerden arındırılması istikametinde görüş beyan etmişlerdir.

Araştırma konusu olan SBDÖP'da vatandaşlık konularının pozisyonuna ilişkin, hem sosyal bilgiler öğretmenleri ve hem de öğretmen adayları sorun görmemişlerdir. Araştırmada bu durum, katılımcı öğretmen ve öğretmen adaylarının SBDÖP'nin temel amaçlarından birisi olan, toplumla uyumlu demokratik vatandaşlar yetiştirme amacını benimsedikleri ve vatandaşlık konularını bu amaca yönelik yeterli buldukları şeklinde değerlendirilmiştir.

SBDÖP'nin uygulamada amaçlarına ulaşabilmesi bakımından, bu ders içeriğinde önemli bir yeri olan coğrafya konularının bu amaca paralel işlenmesi önemlidir. Araştırmada buna ilişkin olarak, her biri bu dersi okutan sosyal bilgiler öğretmenleri ile yine her biri okul deneyimi ile öğretmenlik uygulaması derslerinde birer gözlemci olan öğretmen adaylarının, coğrafya dersinin işlenişinde herhangi bir sorun görmedikleri belirlenmiştir. Araştırmada, uygulamadaki gözlemlere dayalı öğretmen ve öğretmen adaylarının bu konudaki iyimser görüşlerinin, SBDÖP'nin amaçlarına ulaşması bakımından önemli olduğu değerlendirilmiştir.

Eğitim ve sosyal bilgiler alanındaki literatürde, öğretim programının uygulamadaki etkililiği bakımından, öğrencilerin derse karşı tutum ve algılarının çok önemli olduğuna dair birçok veri yer almaktadır. Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yarısı, SBD'nin öğrenciler tarafından sıkıcı olarak algılanmasını, bu dersin öğretimini olumsuz etkilediğini düşünmektedir. Ancak katılımcı öğretmen adaylarının sadece %30'u bu görüşe katılmaktadır. Araştırmada buna dayalı olarak şu değerlendirme yapılmıştır: Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenleri, öğretim sürecinde öğrenci tutum ve algılarının öneminin kısmen farkında iken; öğretmen adaylarının bu konudaki farkındalık düzeyi yetersizdir. Bu konuda eğitim fakülteleri ile MEB'na önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim fakültelerinin, programlarına, öğretim sürecinde öğrencilerin duyuşsal özelliklerinin önemine dair ders veya ders içeriği eklemesinde yarar vardır. MEB ise, bu konuda öğretmenlerin bilgi ve farkındalığını artırmak üzere hizmet-içi eğitim etkinlikleri düzenlemelidir.

Kaynakça

- Abay, S. (2007). *Birleştirilmiş sınıflarda sosyal bilgiler öğretiminde sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Ağır, Ö. (2003). *İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler dersinin öğretiminde karşılaşılan sorunlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akgül, N. İ. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde kullandıkları yöntemler ve karşılaşılan sorunlar (Niğde ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Akşit, İ. (2011). *İlköğretimde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretiminde karşılaştıkları sorunlar (Denizli-Erzurum örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Arsantaş, S. (2006). *6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders program uygulamalarında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından incelenmesi (Malatya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: F.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ata, B. (2008). *Tarih öğretmen adaylarının tarih eğitiminde analoji anlayışları içinde 21. yüzyılda kimlik vatandaşlık ve tarih eğitimi* (Eds. M. Safran ve D. Dilek). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high / middle school social studies curriculum. Activities and materials*. Lanham/New York/London: Universtiy Pres of America.
- Başaran, T. (2007). *İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Bedir, G. ve Akkurt, A. (2012). Şarkılarla coğrafya öğretimi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 28, 303-316.
- Bingölbali, E. ve Özmantar, M. F. (2009). *Matematiksel kavram yanlışları sebepleri ve çözüm arayışları içinde ilköğretimde karşılaşılan matematiksel zorluklar ve çözüm önerileri* (Eds. E. Bingölbali ve M. F. Özmantar). Ankara: Pegem Yayınları.
- Çalışkan, H. (2011). Öğretmenlerin hazırladığı sosyal bilgiler dersi sınav sorularının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 120-132.
- Demir, A. (2010). *İlköğretim 2. kademe öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.
- Deveci, H. ve Selanik Ay, T. (2012). Vatandaşlık eğitiminde sosyal bilgilerin toplumsal gücü: Öğretmen adaylarının görüşleri. *Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu*, 20-22 Nisan 2012, İstanbul.
- Duman, A. O. (2013). *Bilişsel koçluk yönteminin yedinci sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin akademik başarılarına ve demokratik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sosyal Bilgiler Anabilim Dalı, Niğde.
- Duverger, M. (1990). *Sosyal bilimlere giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Erköse, E. (2007). *Yenilenen 6. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programının sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi (Sakarya ili örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Fidan, K. N. (2013). Sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi: Nitel bir araştırma. *International Journal of SocialScience*, 6(3), 361-388.

- Garipağaoğlu, N. (2001). Gezi-gözlem metodunun coğrafya eğitimi ve öğretimindeki yeri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 3(2), 13-30.
- Gökçe, N. (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının topluma hizmet uygulamalarına ilişkin değerlendirmeleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 170-194.
- Karadüz, A. (2010). Yapılandırmacı paradigma bağlamında Türkçe derslerinde öğrenme ortamları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(14), 135 – 154.
- Kaya, R. ve Güven, A. (2012). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının işlenişi ve tarihin değeri ile ilgili görüşleri. *Turkish Studies*, 7(2), 675-691.
- Kayalı, H. (2004). İlköğretim okullarında 6. sınıf sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğrenilmesi ve öğretilmesinde etkili olan faktörler. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20, 101-114.
- Kuş, Z. ve Çelikkaya, T. (2010). Sosyal bilgiler öğretimi için sosyal bilgiler öğretmenlerinin beklentileri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VII(II), 69-91.
- Memişoğlu, H. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaşlık eğitimi. *Turkish Studies*, 9(5), 1565-1584
- Memişoğlu, H. ve Köylü, G. (2015). Sosyal bilgiler dersindeki sorunlar ve çözüm yollarına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Turkish Studies*, 10(11), 1099-1120
- Özkal, N., Güngör, A. ve Çetingöz, D. (2004). Sosyal bilgiler dersine ilişkin öğretmen görüşleri ve öğrencilerin bu derse yönelik tutumları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 40, 600-615.
- Öztürk, C. (2007). *Küreselleşme ve bilgi çağında sosyal bilgiler öğretimi içinde ilköğretimde alan öğretimi* (Eds. A. Oktay ve Ö. P. Unutkan). İstanbul: Morpa Yayınları.
- Safran, M. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimine bakış içinde özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (Eds. B. Tay ve A. Öcal). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sever, R. ve Koçoğlu, E. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarındaki coğrafya konularına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri/Diyarbakır merkez ilçe örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(45), 17-34.
- Sever, R., Yalçınkaya, E. ve Mazman, F. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde etkili bir öğretim yöntemi: dramatizasyon. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 155-166.
- Shulman, L. S. (1986). Those who understand: Knowledge growth in teaching. *Educational Researcher*, 15(2), 4-14.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R. ve Aydın, E. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: Karikatür. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 151-163.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan araç-gereçler içinde sosyal bilgiler öğretimi* (Ed. G. Can). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şeker, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilere karşı tutumlarının incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(3), 34-50.
- Tanrıoğan, A. (2006). *Hayat ve sosyal bilgiler öğretimi etkili vatandaş yetiştirme içinde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* (Ed. A.Tanrıoğan). Ankara: Lisans Yayıncılık.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Uşak, M. (2005). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çiçekli bitkiler konusundaki pedagojik alan bilgileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler öğretimi üzerine bir bibliyografya denemesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 346-364.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. ve Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 73-95.
- Yılmaz, M. (2011). *2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Nitel bir araştırma)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

Yılmaz, A. ve Demir, S. B. (2014). Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ve sosyal bilgiler öğretmenine karşı tutumları ile akademik başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Turkish Studies*, 9(2), 1705-1718.

YÖPİDR (2005). *Yeni öğretim programlarını inceleme ve değerlendirme raporu*. <http://www.erg.sabanciuniv.edu/>.